

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

УДК: 330.11; 334.7; 658.1

JEL: F32, G32, G34

Агапова А.І.

*студентка 4 курсу, кафедра економіки та підприємництва,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Лободзинська Т. П.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

НАСЛІДКИ ДІЯЛЬНОСТІ ОФШОРНИХ КОМПАНІЙ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Невід'ємною частиною світової економіки є офшорні юрисдикції, які надають можливість вільного доступу на міжнародний ринок. Економічна криза лише посилює коло проблем, пов'язаних з оптимізацією податків і сприяє використанню офшорних зон. Незважаючи на значний внесок низки зарубіжних та вітчизняних авторів у вирішення цієї проблеми, визначено, що питання впливу негативних наслідків діяльності офшорних зон в Україні, його подальше дослідження та вирішення залишається актуальним. У статті визначено та проаналізовано негативні наслідки діяльності офшорних зон та висвітлено їх вплив на економічну ситуацію країни за допомогою систематизації статистичних показників 2010-2017 років. Досліджено шляхи їх подолання. Розглянуто категорію офшорні компанії як основного інструменту тісного зв'язку держави, великого приватного та іноземного капіталу та визначено фактори сприяння подальшого розподілу активів та капіталу за кордоном.

Ключові слова: офшорні зони; ставка податку; СЕЗ; рівень тіньової економіки; ВВП; оптимізація податків; капітальні операції.

Постановка проблеми. Невід'ємною частиною економіки світу є офшорні юрисдикції, які надають можливість вільного доступу на міжнародний ринок. Економічна криза тільки посилює проблематику щодо оптимізації податків та підвищує використання офшорних зон. Проте, використання офшорних юрисдикцій, що включає кримінальну діяльність, стає загрозою для світової економіки та, зокрема, України.

Офшорні компанії використовуються як основний інструмент тісного зв'язку державного, великого приватного та іноземного капіталу. Також, незалежно від політичної приналежності правлячих партій, українська виконавча влада, традиційно, представляється регулятором офшорних відносин, що захищає інтереси великих фінансово-промислових груп. Це сприяє подальшому розподілу активів та капіталу за кордоном.

Аналіз основних публікацій і досліджень. Проблема функціонування офшорних юрисдикцій та офшорних компаній присвятили наукові праці дослідники-економісти, Р.І. Зіменков, О.В. Клімовець, В.А. Предборський та інші. Незважаючи на значний внесок низки зарубіжних та вітчизняних авторів у вирішення цієї проблеми, питання впливу негативних наслідків діяльності офшорних зон в Україні залишається актуальним.

Мета дослідження. Визначення негативних наслідків діяльності офшорних зон, їх впливу на економічну ситуацію в країні та пошук шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Офшоринг – це тип аутсорсингу, який означає, що в інших країнах виконується зовнішня бізнес-функція. Тобто, причини для офшорних операцій є стратегічними: вихід на нові ринки, використовувати робочі ресурси, які наразі недоступні на внутрішньому ринку, або подолання регуляторних актів з боку держави, які перешкоджають конкретній діяльності на національному рівні [1].

Офшорними зонами називаються країни або певні території країн, де на державному рівні для певного типу компаній, власниками яких є іноземці, встановлені значні привілеї в оподаткуванні, частково знижені або скасовані вимоги до бухгалтерського обліку та аудиту, частково або повністю зняті митні й торговельні межі. Офшорні зони – це недержавні фінансові центри, які здійснюють значні обсяги кредитування та фінансування у валютах інших країн. Їхніми головними характеристиками, насамперед, постають:

- ліберальне валютно-кредитне законодавство, що захищає інтереси інвесторів, не накладаючи, таким чином, надмірних обмежень на фінансові установи (низькі податки, незначне державне втручання);

- здійснення валютних і кредитних операцій, зазвичай, в іноземній валюті для цієї країни;

- законодавче припущення про продаж валюти, коли офіційний курс обміну нижче, ніж ринковий, і, навпаки, купівля валюти, коли офіційний курс валют перевищує ринковий;

- низька або нульова ставка податку. Зазвичай податок на прибуток в офшорних юрисдикціях, практично, відсутній або не перевищує 1–2%. Також, у більшості випадків, компанії, зареєстровані у цих державах (але такі, що здійснюють свою діяльність в інших країнах), не сплачували жодних інших податків, крім річного збору, незалежно від прибутку, одержаного компанією [2].

До інших специфічних вимог клієнтів офшорних центрів, як правило, відносять: сприятливе оподаткування; відносно низькі адміністративні витрати, необхідні для поточної діяльності; високий рівень мовних послуг перекладачів; послуги професійних консультантів; можливість набуття громадянства; придбання нерухомості, а також, низькі ціни на товари, необхідні для життя персоналу та їхніх сімей.

Основними причинами, які виступають критеріями привабливості офшорних зон для підприємств, є:

- Вартість. Найчастіше, найбільшим чинником офшорингу є здатність виробляти товари або послуги, які надаються у набагато дешевшій країні. Незалежно від того, чи це автомобільні запчастини, виготовлені в Таїланді, або ІТ-послуги, що надаються з Індії, економія коштів компанії, розташованої в США, може бути значною.

- Податки і тарифи. Низка рішень, що стосується офшорів, зумовлені бажанням скористатися певними податками чи звільненням від оподаткування в деяких країнах. У багатьох країнах існує велика кількість податкових і тарифних

режимів, які дозволяють компаніям створювати великі заощадження та імпортувати товари для порівняно дешевого використання.

– Контроль. Ключовою причиною, яку компанія вибере для офшорних (на відміну від аутсорсингу), полягає в тому, що вони не хочуть відмовлятися від контролю частини своєї продукції (або внутрішніх бізнес-послуг) третій стороні. Деякі виробничі ресурси надзвичайно чутливі або залежать від часу, і якщо постачальник не доставив точно, як очікувалося, це може стати катастрофічним для компанії, яка здійснює аутсорсинг. У таких ситуаціях компанія може вибрати офшор, і в остаточному підсумку зберігати повний контроль та відповідальність [3].

Спеціальна економічна зона (СЕЗ) є територією країни, що підпадає під унікальні економічні норми, які відрізняються від інших регіонів тієї ж країни. Нормативні положення СЕЗ, як правило, стимулюють прямі іноземні інвестиції. Ведення бізнесу в СЕЗ, зазвичай, означає, що компанія отримує податкові пільги та можливість сплачувати послуги за нижчими тарифами.

Офшорна компанія реєструється в іноземній державі, де, як правило, веде більшу частину свого бізнесу, а не в країні, де вона офіційно заснована. Прикладом офшорної компанії може стати корпорація, яка офіційно розташована в Мексиці, але виконує більшість операцій у Сполучених Штатах Америки. Найбільш помітним є те, що офшорні структури компанії створюються для того, щоб отримати перевагу від нестабільного державного регулювання та низького оподаткування. З тих самих причин вітчизняна компанія часто може переїжджати в офшор, щоб стати офшорною компанією. Офшорна компанія також називається нерезидентною компанією [3].

Особливості офшорингу на практиці. Залежно від конкретної офшорної юрисдикції, офшорна компанія може мати такі особливості та переваги:

– Реєстрація достатньо проста, і в деяких випадках, процес може тривати лише 24 - 48 годин. Це, звичайно, вимагає підготування та подання необхідної документації, перед подачею пакету документів на реєстрацію відповідним органам влади.

– Мінімальні комісії – сума, пов'язана з цією діяльністю, низька, після витрат на початок роботи; у багатьох юрисдикціях плата становить 200-300 доларів США на рік.

– Гнучке управління та мінімальні вимоги до звітності – мінімальна кількість директорів та акціонерів. Фінансова звітність, інформація про рахунки та річний прибуток або зовсім не потрібна, або залишається мінімальною.

– Відсутність валютного контролю – більшість юрисдикцій не мають обмежень на іноземну валюту.

– Сприятливе місцеве корпоративне законодавство. Сприятливі правові рамки для заохочення та стимулювання розвитку офшорної індустрії та іноземних інвестицій, що підтримує і надає компаніям високу гнучкість.

– Висока конфіденційність. Інформація про власників, облікові та фінансові відомості залишаються конфіденційними, хоча в різній мірі, залежно від юрисдикції. Деякі з них мають мінімально доступну інформацію (Гонконг та Нова Зеландія), тоді як інші (Невіс, Панама, Сейшели) абсолютно не мають

публічної інформації. Наявність та використання номінальних акціонерів та директорів дає абсолютну анонімність.

– Податкові пільги. Більшість юрисдикцій пропонують низькі корпоративні податки. До даної категорії належать доходи, продажі, приріст капіталу, додана вартість, майно, правонаступництво, подарункові та державні податки.

– Свобода інвестиційних можливостей. Не обмежується врахуванням ділової активності. Компанії можуть вести, практично, будь-яку економічну, фінансову або ділову діяльність. У деяких юрисдикціях необхідні формальності та ліцензування, які отримуються до встановлення певних видів господарських операцій (як, наприклад, у випадку з банківськими, страховими, операціями з нерухомістю).

– Можливості переселення. Пропонуються плавні можливості переходу між юрисдикціями без будь-якої необхідної реструктуризації або складної документації [3].

За даними МВФ і Всесвітнього банку, в Україні з 2004 року щорічно, в середньому, відмивалось через тіньові схеми 11,7 млрд. дол., а у 2015 році за тіньовою схемою виведено 14 млрд. 200 млн., більша частина з яких – через тіньові офшорні операції. [3]

Починаючи з 1991 року, коли тіньова економіка України оцінювалася в 38,96% ВВП, показник безперервно зростав до 1998 року, досягнувши пікової позначки у 57%. Негативна тенденція спостерігалася до 2008 року, коли показник знизився до 36,65%. Фінансова криза стала причиною даної тенденції, і протягом 2009-2014 років рівень тіньової економіки коливався в межах від 39,2% до 43,5%. У 2015 році українська тендерна економіка оцінювалася на рівні 42,9%. За розрахунками Мінекономрозвитку, у січні-вересні 2016 року рівень тіньової економіки склав 35% від офіційного ВВП, що на 7,9 % відсоткових пунктів менше, порівняно з показником відповідного періоду 2015 року [4]. За розрахунками Мінекономрозвитку, у січні-вересні 2017 року рівень тіньової економіки склав 33% від офіційного ВВП, що на 3 в.п. менше, ніж показник за 9 місяців 2016 року (рис.1).

Україна посідає 16-те місце у світі за масштабністю тіньових операцій з капіталом. За попередні десятиліття склалася наступна кримінальна процедура податкової оптимізації. Українська компанія продає товар (метал, зерно та ін.) за надмірно заниженою ціною своїй підставній компанії з офшорною юрисдикцією на Кіпрі або інших островах. У свою чергу офшорна компанія реалізує товар за вищими світовими цінами (в декілька разів). Головними причинами проблеми є вивезення капіталу через офшорні компанії не тільки бізнесу, а й влади; низька привабливість для ведення бізнесу; незначна можливість економіки продуктивно притягувати капіталовкладення; нестабільний макроекономічний стан. Для порівняння, в розвинених країнах показник знаходиться в межах від 7% до 15% ВВП (США, Нідерланди, Японія, Швейцарія, Сингапур) [5].

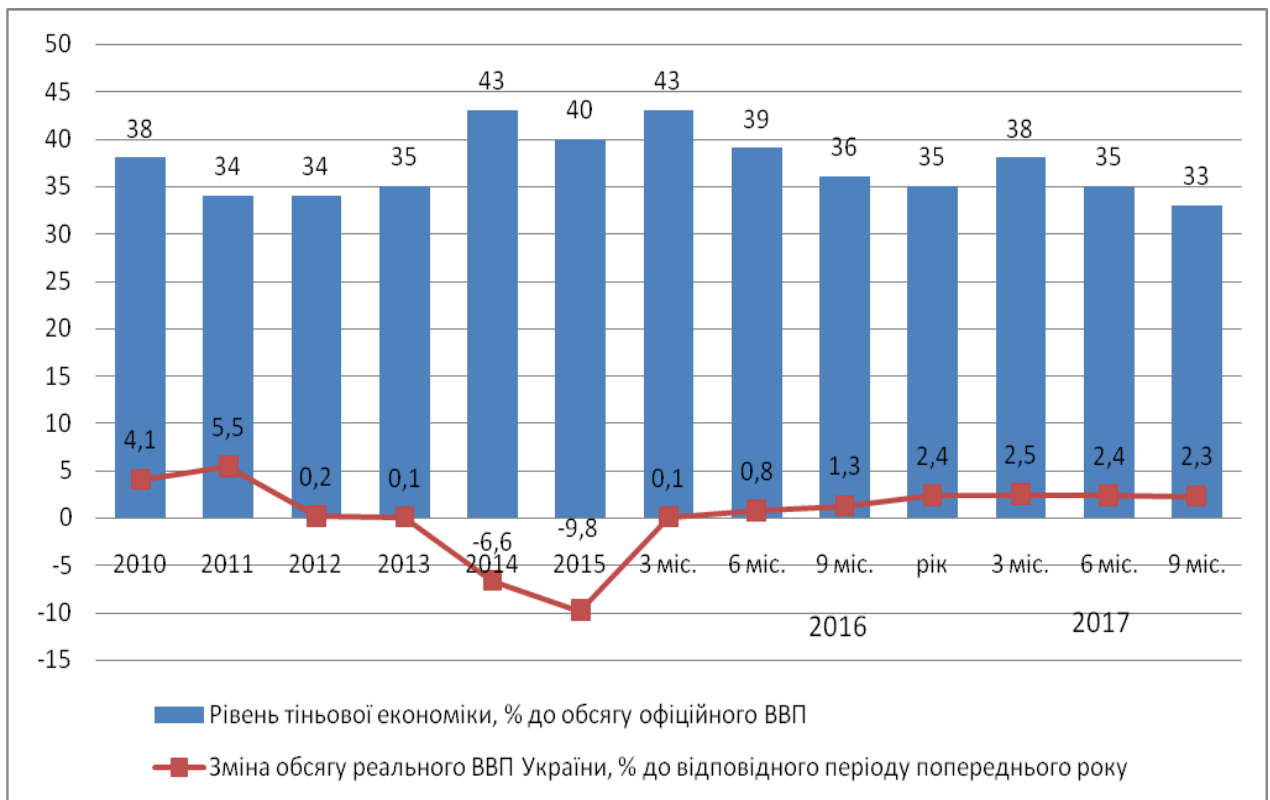


Рисунок 1 – Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні (у % від обсягу офіційного ВВП) і темпи приросту/зниження рівня реального ВВП (у % до відповідного періоду попереднього року)

Джерело: www.me.gov.ua (Держстат, розрахунки Мінекономрозвитку)

Прослідковуючи динаміку інвестицій за 2012-2017 рр., усього в Україні працюють офшорні компанії з 35 юрисдикцій, але найбільш популярним залишається Кіпр. Більше 90% інвестицій, котрі надходять з України до зарубіжних країн, становлять інвестиції саме до цієї країни (близько 5,9 млрд. дол. США) [6]. Наступне місце посідає «ShellCompanies», які належать американським інвестиціям у відомих «офшорних» штатах Делавер, Вайомінг та ін. Незначною є частка інвестицій до іншої офшорної юрисдикції, а саме Віргінських островів (близько 57 млн. дол. США, тобто, менше одного відсотка). Отже, можна зробити висновок, що майже всі інвестиції, які надходять з України, спрямовані в офшорні зони. Така ситуація залишається відносно сталою протягом усього досліджуваного періоду та коливається в інтервалі від 88% до 94% незалежно від збільшення обсягу інвестиційних надходжень до іноземних країн та до зазначених офшорних зон загалом [7].

Україна має можливість включення в офшорний список країн Європейського Союзу, якщо країна не ратифікує багатосторонню Конвенцію (MLI) до кінця 2018 року. Про це говориться в повідомленні прес-служби Міністерства фінансів від 14 травня 2018 року [8].

Відзначено, що договір є частиною плану боротьби з ухиленням від оподаткування (BEPS). Міністерства України запевняють, що, приєднавшись до багатосторонньої конвенції MLI, країна отримує можливість одночасного внесення змін до всіх або деяких діючих конвенцій про виключення двостороннього податку. Підписавши та ратифікувавши угоду, Україна повинна

виконати мінімальні зобов'язання в рамках BEPS. Для підписання конвенції президент повинен надати відповідні повноваження міністру фінансів, а потім документ ратифікують у парламенті [8].

BEPS (Base erosion and Profit Shifting) – план дій ОЕСР щодо протидії ухилення від податкової бази та виведення прибутку з-під податку. Декларація про BEPS прийнята на засідання Ради міністрів ОЕССР у 2013 році на прохання G20. В рамках плану розроблено 15 кроків, які охоплюють різні сфери протидії агресивному податковому плануванню [8].

Висновки. Отже, проаналізувавши вищезазначене, можна зробити висновок, що офшоризація вітчизняного бізнесу використовується не тільки для податкової оптимізації та легалізації незаконних доходів. Масштаби виведення активів становлять загрозу національній безпеці й державності через втрату контролю над стратегічними підприємствами металургії, машинобудування, оборонно-промислового комплексу. Практично, держава втрачає основні важелі управління економікою та регулювання платіжного балансу. Прийняті державою заходи щодо офшорних юрисдикцій застаріли, і українське законодавство потребує удосконалення не тільки з урахуванням світової практики, але і місцевих особливостей.

В країнах Західної Європи законодавство постіндустріальних держав жорстко регламентує відтік капіталу в офшори, діють заборонні правові норми щодо виведення активів стратегічних підприємств. Великим банкам дозволено створювати дочірні філії й трастові компанії в офшорах, переважно, для більш оперативного використання банківського капіталу.

Україна, на сьогоднішній день, у світогосподарських процесах відіграє роль об'єкта, а не суб'єкта політики, а очікуваних суспільством позитивних зрушень, на жаль, не відбувається. Тому, основну причину масового відпливу капіталу з України варто шукати всередині країни, отже, вона криється в непродумано жорсткій податковій політиці держави, пов'язаній з нестабільністю політичної та економічної ситуації в країні. Заплутаність податкових правил і валютних обмежень об'єктивно змушує платників податків шукати більш економічно ефективних шляхів ведення бізнесу з використанням офшорних компаній [9]. На відміну від високорозвинених країн Західної Європи, з України в офшорах знаходяться, в першу чергу, материнські компанії, а не їх філії, тобто виведення активів абсолютно домінує над податковим вдосконаленням в країні. Великий український бізнес схильється до реєстрації власності в іноземних юрисдикціях з використанням іноземних ринків капіталу і судового захисту. В результаті, малий і середній вітчизняний бізнес, який не має можливості відходу в офшори через нерозвиненість вітчизняного ринку капіталу і залежність від влади судової системи, виявляється неконкурентоспроможним. Обмежується створення нових робочих місць, зростає безробіття і соціальна напруженість.

В результаті проведеного дослідження виявлено, шляхи подолання негативних наслідків діяльності офшорних зон, а саме:

– вимога відкриття резидентами валютних депозитів, у склад яких повністю входять кошти під договори, що передбачають реалізацію авансових розрахунків;

- урегулювання взаємозв'язків між органами, які здійснюють валютний контроль;
- прийняття змін до Цивільного кодексу з виокремленням нового виду юридичної особи;
- визначення умови створення офшорного товариства, його реорганізації та ліквідації;
- введення змін до Закону України «Про господарські товариства», а саме: додати до нього нову частину, яка б регулювала роботу офшорних компаній [10];
- прискорення затвердження законів України «Про легалізацію коштів, здобутих злочинним шляхом» та «Про повернення капіталів, вивезених з України»;
- запровадження на рівні міжнародних стандартів бухгалтерського обліку обов'язкової звітності про діяльність в офшорних зонах [11];
- створення єдиного переліку юридичних та фізичних осіб, що зареєстрували компанії або відкрили рахунки в офшорах [12];
- розробка продуктивного виду контролю для Національного банку України та Міністерства фінансів України за грошовими операціями в країні;
- підготовка низки підзаконних нормативно-правових актів для регулювання діяльності офшорного бізнесу [13];
- оприлюднення за допомогою засобів масової інформації ситуації щодо боротьби з відмиванням коштів, отриманих кримінальним шляхом;
- стимулювання безготівкового грошового обороту.

Наступні заходи дозволять значно скоротити негативний вплив офшорних юрисдикцій на економіку й товарні ринки України і, в результаті негайного застосування на практиці, позитивно впливатимуть на їх розвиток.

Вважаємо, що на довготривалій період та перспективу необхідно посилити контроль над вітчизняними податковими резидентами і прийняти антиофшорне законодавство з подальшим поетапним перекладом основних операцій в українську юрисдикцію і примусом до прийняття статусу податкового резидента України. Більшість зовнішньоторговельних операцій в Україні не регулюється вітчизняним законодавством, якщо активи підприємств виведені в офшори. Необхідні державні заходи щодо підвищення прозорості володіння активами, що сприятиме поверненню активів стратегічних підприємств України.

Список використаних джерел

1. Проблеми функціонування офшорних фірм, 2017. *UBC International Branch* [online] (Останнє оновлення 15 вересень 2017) Доступно: <www.ubc.ua/index_e.html> [Дата звернення 12 березень 2018]
2. Волкова Ю.О., 2008. Розвиток офшорних центрів у системі міжнародного бізнесу. *Формування ринкових відносин в Україні*, 1. – С.43-48.
3. Показники розмірів тіньової економіки в Україні, 2017. *Експорт товарів: валютне регулювання і податковий учет* [online] (Останнє оновлення 3 травня 2017) Доступно: <<http://ibuh.info/eksport-tovarov-valyutnoe-regulirovanie-i-nalogovyj-uchet>> [Дата звернення 12 березень 2018]
4. Показники рівня тіньової економіки в Україні, 2017. (Останнє оновлення 13 січень 2017) Доступно: <www.me.gov.ua> [Дата звернення 12 березень 2018]

5. Офшорні компанії, 2010. *Cambridge Business English Dictionary* [online] (Останнє оновлення 4 серпень 2013) Доступно: <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/offshore-company>> [Дата звернення 25 березень 2018]
6. Шамбост Е., 2008. *Енциклопедія оффшорних зон: посібник для магістрських курсів університету Економіки МГУ*. Москва: МГУ
7. Шереметинська О.В., 2014. Вплив офшорних зон на економіку України. *Економічний простір* 105. – С. 35 Доступно: <<http://www.eprostir.dp.ua>> [Дата звернення 25 березень 2018]
8. Action Plan on base Erosion and Profit shifting, 2013. *OCED Publication* [online] (Останнє оновлення 25 жовтень 2013) Доступно: <<https://www.oecd.org/ctp/BEPSActionPlan.pdf>> [Дата звернення 24 березень 2018]
9. Закон України «Про господарські товариства», 2011 Інформаційно-пошукова система "Законодавство України" [online] (Останнє оновлення 10 березень 2018) Доступно: <www.zakon.rada.gov.ua/go/1576-12> [Дата звернення 30 березень 2018]
10. Бекряшев А.К. Тіньова економіка та економічна криза, 2017. *Інформаційно-аналітичне агентство* [online] (Останнє оновлення 2 грудень 2017) Доступно: <<http://ibuh.info/eksport-tovarov-valyutnoe-regulirovanie-i-nalogovuj-uchet>> [Дата звернення 12 березень 2018]
11. Харасюк О.А., 2010. *Обґрунтування економічної доцільності розвитку офшорного бізнесу в Україні: підручник*. Мукачєво: Мукачівський державний університет
12. Державна служба статистики України, 2017. *Інвестиції за звітно-економічну діяльність України* [online] (Останнє оновлення 28 листопад 2017) Доступно: <www.ukrstat.gov.ua> [Дата звернення 12 березень 2018]
13. Гейтс В.М., 2011 *Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку*. Київ: Суспільство, держава, економіка.

Агапова А.И.

*студентка 4 курсу, кафедра економіки і підприємництва,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сикорського»*

Лободзинська Т. П.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної і прикладної економіки,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сикорського»,*

ПОСЛЕДСТВИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОФФШОРНЫХ КОМПАНИЙ И ПУТИ ИХ ПРЕОДОЛЕНИЯ

Неотъемлемой частью мировой экономики являются оффшорные юрисдикции, которые предоставляют возможность свободного доступа на международный рынок. Экономический кризис только усиливает круг проблем, связанных с оптимизацией налогов и способствует использованию оффшорных зон. Однако, использование оффшорных юрисдикций, включает в себя и преступную деятельность, становится опасностью для мировой экономики, в частности Украины. В статье определены и проанализированы негативные последствия деятельности оффшорных зон и освещены их влияние на экономическую ситуацию страны с помощью систематизации статистических показателей 2010-2017 годов, а также исследованы пути их преодоления. Оффшорные компании используются как основной инструмент тесной связи государства, крупного частного и иностранного капитала и именно это способствует дальнейшему распределению активов и капитала за рубежом.

Несмотря на значительный вклад ряда зарубежных и отечественных авторов в решение этой проблемы, вопросы влияния негативных последствий деятельности оффшорных зон в Украине, его дальнейшее исследование и решение остается актуальным.

Ключевые слова: оффшорные зоны; ставка налога; СЭЗ; уровень теневой экономики; ВВП; оптимизация налогов; капитальные операции.

Ahapova A.I.

*Student of department Economics and Entrepreneurship,
Faculty of Management and Marketing
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”*

Lobodzinska.T.P.

*Ph.D., associate professor, Faculty of Management and Marketing
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”*

NEGATIVE COSEQUENCES IN THE ACTIVITY OF UKRAINIAN OFFICE COMPANIES AND WAYS OF THEIR EXTENTION

An integral part of the world economy are offshore jurisdictions that provide free access to the international market. The economic crisis only amplifies the range of problems associated with tax optimization and promotes the use of offshore zones. However, the use of offshore jurisdictions, which includes criminal activity, is becoming a threat to the world economy, in particular Ukraine. This article describes the definition of the negative effects of offshore zones and their impact on the country's economic situation by systematizing statistical indicators for 2010-2017, analyzing their impact on the economic situation in the country, and seeking ways to overcome them. Offshore companies are used as the main instrument of close ties between the state, large private and foreign capital, and this contributes to the further distribution of assets and capital abroad. Despite the significant contribution of a number of foreign and domestic authors to solving this problem, the issue of the impact of the negative effects of offshore activities in Ukraine remains relevant.

Key words: offshore zones; tax rate; shadow economy level; GDP; tax optimization; capital operations.

Агапова А.І.
anagapova7@gmail.com
Лободзинська Т. П.
tatiana08@ukr.net